

*dr Rafał Pitera*¹ 

Katedra Finansów i Rachunkowości
Wydział Ekonomii i Finansów
Uniwersytet Rzeszowski

*mgr Justyna Chmiel*² 

Katedra Finansów i Rachunkowości
Wydział Ekonomii i Finansów
Uniwersytet Rzeszowski

Znaczenie specjalnych stref ekonomicznych i ustawy o nowych inwestycjach w zmniejszaniu nierówności regionalnych w Polsce

Abstrakt

Celem artykułu jest ocena roli specjalnych stref ekonomicznych (SSE) oraz ustawy o wspieraniu nowych inwestycji (PSI) jako narzędzi zmniejszania dysproporcji regionalnych w Polsce. W opracowaniu przedstawiono analizę funkcjonowania SSE w latach 2004–2024 oraz efekty wprowadzenia PSI w 2018 roku, która rozszerzyła mechanizmy wsparcia inwestycji na cały kraj. W badaniu zastosowano analizę danych statystycznych oraz model enklaw P. Warra, umożliwiający ocenę efektywności ekonomicznej SSE w ujęciu regionalnym, z uwzględnieniem wartości inwestycji i efektów mnożnikowych w lokalnych gospodarkach. Wyniki badań wskazują, że SSE odegrały kluczową rolę w procesie restrukturyzacji gospodarki, przyciągając kapitał zagraniczny i generując miejsca pracy, szczególnie w regionach o silnej bazie przemysłowej. Jednocześnie analiza wykazała, że efekty funkcjonowania stref nie były równomierne – województwa wschodnie i północno-wschodnie w mniejszym stopniu korzystały z napływu inwestycji. Wprowadzenie PSI przyczyniło się do zwiększenia dostępności instrumentów wsparcia, w tym dla małych i średnich przedsiębiorstw, oraz do bardziej równomiernego rozmieszczenia inwestycji w kraju. Pomimo pozytywnych efektów, utrzymują się wyzwania związane z koncentracją kapitału w regionach rozwiniętych i potrzebą integracji polityki inwestycyjnej z celami zrównoważonego rozwoju. Wyniki analizy wskazują, że przy-

¹ Adres korespondencyjny: ul. Ćwiklińskiej 2, 35-601 Rzeszów; e-mail: rpitera@ur.edu.pl.
ORCID: 0000-0001-9598-1240.

² Adres korespondencyjny: ul. Ćwiklińskiej 2, 35-601 Rzeszów; e-mail: jchmiel@ur.edu.pl.
ORCID: 0000-0002-3890-2785.

szła polityka wsparcia inwestycji powinna koncentrować się na projektach proinnowacyjnych i proekologicznych, wspierających spójność terytorialną Polski.

Słowa kluczowe: specjalne strefy ekonomiczne, Polska Strefa Inwestycji, rozwój regionalny, polityka inwestycyjna, dysproporcje terytorialne

The importance of special economic zones and the act on new investments in reducing regional inequalities in Poland

Abstract

The purpose of this paper is to assess the role of Special Economic Zones (SEZs) and the Act on Supporting New Investments (PSI) as instruments aimed at reducing regional disparities in Poland. The study presents an analysis of SEZ performance between 2004 and 2024 and evaluates the impact of the 2018 PSI reform, which extended investment support mechanisms to the entire country. Statistical data analysis and the P. Warr enclave model were applied to assess the regional efficiency of SEZs, taking into account investment value and multiplier effects on local economies. The findings confirm that SEZs played a crucial role in restructuring the Polish economy, attracting foreign capital and stimulating employment, particularly in industrialized regions. However, their effects were uneven, with eastern and north-eastern voivodeships benefiting less from the inflow of investment. The introduction of the PSI contributed to greater accessibility of support instruments, especially for small and medium-sized enterprises, and promoted a more balanced spatial distribution of projects. Despite these positive outcomes, challenges remain, including continued investment concentration in developed regions and the need to align investment policy with sustainable development goals. The study concludes that future investment support policy should focus on innovation-driven and environmentally oriented projects that enhance Poland's long-term territorial cohesion.

Keywords: Special Economic Zones, Polish Investment Zone, regional development, investment policy, territorial disparities

JEL: R11, R58, O18, H25.

WPROWADZENIE

Współczesna gospodarka Polski, pomimo ponad trzydziestu lat transformacji systemowej, wciąż charakteryzuje się znacznymi różnicowaniami regionalnymi. Różnice w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego poszczególnych województw oraz w układzie subregionalnym mają swoje źródła zarówno w historycznych uwarunkowaniach, jak i w dynamice procesów gospodarczych po 1989 roku. W efekcie, obok regionów o silnej bazie przemysłowej, dobrze rozwiniętej infrastrukturze i dużej atrakcyjności inwestycyjnej, wciąż funkcjonują obszary o relatywnie niskim poziomie rozwoju, słabym napływie inwestycji oraz ograniczonych możliwościach zatrudnienia. Problem dysproporcji regionalnych stał

się jednym z kluczowych wyzwań polityki gospodarczej państwa, wymagającym stosowania długofalowych i zróżnicowanych instrumentów wsparcia.

Specjalne strefy ekonomiczne (SSE) stanowiły jedno z kluczowych narzędzi interwencji państwa ukierunkowanej na wyrównywanie różnic rozwojowych w Polsce. Ich wprowadzenie w latach 90. XX wieku stanowiło odpowiedź na potrzebę aktywizacji obszarów poprzemysłowych, restrukturyzacji gospodarki oraz przyciągania kapitału zagranicznego. Koncepcja stref opierała się na założeniu, że oferowanie przedsiębiorcom preferencyjnych warunków działalności gospodarczej – w tym zwolnień podatkowych, ulg inwestycyjnych oraz dostępu do przygotowanej infrastruktury – może stanowić skuteczny impuls dla rozwoju gospodarczego regionów o niższej konkurencyjności. W kolejnych latach funkcjonowania SSE przyczyniły się nie tylko do wzrostu zatrudnienia, ale również do modernizacji struktury przemysłowej i wzrostu innowacyjności wielu regionów.

Pomimo licznych pozytywnych efektów, doświadczenia związane z funkcjonowaniem stref ujawniły także pewne ograniczenia ich skuteczności. Zróżnicowanie terytorialne inwestycji w obrębie stref, koncentracja kapitału w wybranych lokalizacjach oraz zjawisko tzw. efektu przesunięcia inwestycji, efektu wypierania, czy biegu jałowego wskazały na potrzebę reformy dotychczasowego systemu wsparcia. Odpowiedzią ustawodawcy na te wyzwania była ustawa o wspieraniu nowych inwestycji, która weszła w życie w 2018 roku. Akt ten rozszerzył ideę stref ekonomicznych na cały obszar kraju, tworząc nowy, bardziej elastyczny model pomocy publicznej, mający sprzyjać równomiernemu rozwojowi regionalnemu. W nowym systemie każde przedsiębiorstwo, niezależnie od lokalizacji, może ubiegać się o wsparcie, o ile jego inwestycja spełnia określone kryteria jakościowe i ilościowe. Takie rozwiązanie miało na celu nie tylko zwiększenie dostępności instrumentów wsparcia, ale również ukierunkowanie ich na projekty o wysokiej wartości dodanej, wspierające innowacyjność, tworzenie miejsc pracy oraz zrównoważony rozwój.

Zarówno specjalne strefy ekonomiczne, jak i ustawa o wspieraniu nowych inwestycji, stanowią istotny element systemu polityki regionalnej państwa. Ich wspólnym celem jest przyciąganie kapitału inwestycyjnego, rozwój przedsiębiorczości oraz pobudzanie aktywności gospodarczej w regionach o niższym poziomie rozwoju. W praktyce oznacza to próbę przełamania tzw. błędnego koła peryferyjności, w którym niska atrakcyjność inwestycyjna prowadzi do ograniczonych inwestycji, a te z kolei utrwalają słabą pozycję konkurencyjną danego obszaru. W tym kontekście polityka wspierania inwestycji staje się narzędziem o strategicznym znaczeniu dla wzmacniania spójności terytorialnej i gospodarczej kraju.

W ostatnich latach coraz większego znaczenia nabiera również aspekt jakościowy inwestycji, a nie tylko ich wartość nominalna. Nowe podejście do polityki inwestycyjnej akcentuje potrzebę wspierania przedsięwzięć przyczyniających się do rozwoju zrównoważonego, innowacyjnego i opartego na wiedzy modelu go-

spodarki. Oczekuje się, że wsparcie publiczne będzie kierowane w szczególności do projektów generujących wysoką wartość dodaną, rozwijających technologie niskoemisyjne, zwiększających efektywność energetyczną oraz wzmacniających kompetencje pracowników. W ten sposób polityka wspierania inwestycji przestaje być wyłącznie mechanizmem pobudzania wzrostu, a staje się jednym z narzędzi modernizacji strukturalnej gospodarki.

Warto również zauważyć, że zarówno SSE, jak i ustawa o wspieraniu nowych inwestycji odgrywają istotną rolę w procesie transformacji gospodarczej Polski – od gospodarki planowej do rynkowej, a następnie w kierunku gospodarki innowacyjnej. Ich ewolucja odzwierciedla zmieniające się cele polityki gospodarczej: od interwencjonizmu państwowego opartego na przyciąganiu kapitału zagranicznego, po wspieranie inwestycji krajowych, rozwoju MŚP i tworzenia gospodarki opartej na wiedzy. Proces ten pokazuje, że skuteczna polityka regionalna wymaga nie tylko instrumentów finansowych, ale także elastycznych mechanizmów dostosowujących się do dynamicznie zmieniających się warunków rynkowych.

Celem niniejszego artykułu jest ocena roli specjalnych stref ekonomicznych oraz ustawy o wspieraniu nowych inwestycji jako narzędzi służących zmniejszaniu dysproporcji regionalnych w Polsce. Analiza obejmuje zarówno aspekty instytucjonalne, jak i gospodarcze efekty funkcjonowania obu instrumentów. W dalszej części pracy podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu reformy odnoszące się do polityki inwestycyjnej przyczyniły się do bardziej zrównoważonego rozwoju regionalnego, a także jakie wyzwania stoją przed systemem wsparcia inwestycji w perspektywie nadchodzących lat.

PRZEGLĄD BADAŃ

Specjalne strefy ekonomiczne (SSE) odgrywają w literaturze przedmiotu istotną rolę jako narzędzie polityki gospodarczej, mające na celu wspieranie rozwoju regionalnego oraz przyciąganie inwestycji krajowych i zagranicznych. W Polsce instytucja SSE została wprowadzona w połowie lat 90. XX wieku, a utworzenie pierwszej strefy – Euro-Park Mielec – w 1995 roku stanowiło ważny element procesu transformacji gospodarczej. Jak wskazuje Ambroziak (2009), powstanie stref było odpowiedzią na potrzebę aktywizacji obszarów zdegradowanych oraz restrukturyzacji gospodarki w regionach o wysokim bezrobociu strukturalnym. Kryńska (2000) zwraca uwagę, że mechanizm działania SSE opierał się przede wszystkim na ulgach podatkowych i preferencyjnych warunkach inwestycyjnych, co miało sprzyjać wzrostowi zatrudnienia i eksportu.

Badania empiryczne potwierdzają pozytywny wpływ SSE na rozwój lokalny i regionalny. Sobol (2016) wykazał, że dostęp do infrastruktury, zachęty podatkowe oraz korzystne warunki inwestowania znacząco przyczyniły się do rozwoju przed-

siębiorczości i redukcji bezrobocia w regionach o słabszej pozycji konkurencyjnej. Domański i Gwosdz (2005) oraz Lichota (2016; 2019) podkreślają, że funkcjonowanie stref – zwłaszcza w Mielcu i na terenach Polski Wschodniej – przyczyniło się do modernizacji przemysłu oraz wzrostu dochodów lokalnych samorządów. Wyniki ich badań wskazują również, że działalność SSE generowała korzyści fiskalne netto dla budżetu państwa, jednocześnie wspierając rozwój lokalnych rynków pracy.

Z kolei Nazarczuk i Umiński (2018) analizując zachowania eksportowe przedsiębiorstw, dowiedli, że firmy działające w SSE osiągają wyższy poziom eksportu niż podmioty spoza stref. Efekt ten wynika z dostępu do kapitału zagranicznego, nowoczesnych technologii oraz korzystniejszych warunków prowadzenia działalności. Ambroziak i Dziemianowicz (2021) oraz Pitera (2019) potwierdzają, że SSE w znaczący sposób przyczyniły się do wzrostu zatrudnienia w regionach o niższym poziomie rozwoju, co czyni je jednym z najbardziej skutecznych instrumentów wspierania polityki regionalnej.

W literaturze zwraca się jednak uwagę także na pewne ograniczenia skuteczności SSE. Ciżkowicz i in. (2014) zauważają, że strefy mogą prowadzić do nierównomiernego rozwoju przestrzennego, przyciągając inwestycje kosztem sąsiednich obszarów. W odpowiedzi na te problemy wprowadzono w 2018 roku reformę systemu wsparcia inwestycji, zastępując tradycyjne SSE koncepcją Polskiej Strefy Inwestycji (PSI). Reforma ta rozszerzyła mechanizm pomocy publicznej na cały kraj, wiążąc przyznawanie ulg z kryteriami jakościowymi – takimi jak innowacyjność, rozwój technologiczny czy wpływ na środowisko (Ministerstwo Rozwoju, 2019). Jarosiński z Opalką (2024) podkreślają, że PSI zwiększyła elastyczność systemu, umożliwiając także małym i średnim przedsiębiorstwom korzystanie z ulg inwestycyjnych, co wcześniej było utrudnione.

W najnowszych analizach Cieślik (2025) zwraca uwagę, że decyzje o przyznaniu wsparcia w ramach PSI są bardziej elastyczne, lecz mogą być podatne na uwarunkowania polityczne, co stawia pytania o transparentność procesu. Z kolei Czyżowska i Żmija (2022) zauważają, że elastyczność PSI pozwoliła przedsiębiorstwom lepiej przystosować się do wyzwań związanych z pandemią COVID-19, m.in. poprzez inwestycje w technologie cyfrowe i automatyzację procesów.

Coraz częściej w literaturze podkreśla się również znaczenie zrównoważonego rozwoju w kontekście funkcjonowania SSE. Łukaniszyn-Domaszewska i in. (2023) wskazują, że współczesne strefy mogą stanowić platformę dla inwestycji przyjaznych środowisku i promować lokalny ład społeczno-gospodarczy. W podobnym duchu Kaźmierczak-Piwko (2017) oraz Nazarczuk i Cicha-Nazarczuk (2016) postulują integrację SSE z regionalnymi strategiami innowacji oraz polityką przestrzenną, co zwiększa ich zdolność do generowania trwałego wzrostu. Nowicka (2022) analizuje możliwość wykorzystania SSE do rozwoju tzw. zielonych technologii, podkreślając konieczność dostosowania systemu ulg podatkowych do wymogów ESG i transformacji klimatycznej.

Z perspektywy społecznej i instytucjonalnej, Kozaczka (2020) zwraca uwagę na rosnącą odpowiedzialność spółek zarządzających SSE za realizację celów społecznych, w tym wspieranie lokalnych inicjatyw, edukacji zawodowej i współpracy z samorządami. Pitera (2023) wskazuje natomiast, że w obliczu planowanego zakończenia działalności tradycyjnych SSE w 2026 roku konieczne będzie opracowanie nowych narzędzi wsparcia inwestycji, uwzględniających priorytety klimatyczne, społeczne i innowacyjne.

Doświadczenia międzynarodowe dostarczają szerszego kontekstu dla oceny efektywności stref ekonomicznych. Klasycznym przykładem sukcesu SSE pozostają Chiny, gdzie – jak podkreśla Ge (1999) oraz Wang (2009) – strefy takie jak Shenzhen stały się motorem wzrostu eksportu i modernizacji gospodarki. Raport Banku Światowego (2008) wskazuje, że już w 2006 roku około 60% chińskiego eksportu pochodziło z SSE, co podkreśla ich strategiczne znaczenie dla rozwoju kraju. Jednocześnie Zeng (2021) zauważa, że współczesne SSE muszą dostosować się do wyzwań transformacji cyfrowej, automatyzacji oraz zielonej gospodarki.

W krajach rozwiniętych skuteczność SSE jest bardziej zróżnicowana. Bon-donio i Engberg (2000) oraz Boarnet i Bogart (1996) wykazali, że w USA wpływ SSE na wzrost zatrudnienia był często ograniczony i krótkotrwały. Badania Frick i Rodríguez-Pose (2019; 2022) potwierdzają, że sukces stref zależy przede wszystkim od jakości instytucji, infrastruktury oraz ich integracji z lokalną gospodarką. OECD (2020) wskazuje, że nowe generacje stref powinny uwzględniać kryteria ESG i przyczyniać się do realizacji celów zrównoważonego rozwoju, a Frick wraz z Rodríguez-Pose (2022) podkreślają konieczność spójności polityk przestrzennych, przemysłowych i społecznych w celu maksymalizacji efektów rozwojowych.

Z perspektywy porównawczej, Moberg i Tarko (2021) zwracają uwagę, że w krajach o wyższym poziomie rozwoju gospodarczego – takich jak Polska – SSE powinny ewoluować w kierunku wspierania innowacji, wysokich technologii i inwestycji w badania i rozwój. W krajach rozwijających się, jak zauważa Aggarwal (2007) oraz Carter i Harding (2010), kluczowe znaczenie mają natomiast stabilność instytucjonalna i dostęp do infrastruktury. Peres, Ameer i Xu (2018) wykazują, że jakość instytucji stanowi jeden z głównych czynników przyciągających kapitał zagraniczny do SSE, co tłumaczy większą skuteczność tych stref w państwach o ugruntowanych systemach prawnych, takich jak Polska.

Podsumowując, literatura jednoznacznie wskazuje, że specjalne strefy ekonomiczne odegrały znaczącą rolę w procesie transformacji gospodarczej Polski, wspierając rozwój przemysłu, zatrudnienia i eksportu. Jednocześnie zauważalne są wyzwania związane z nierównomiernym rozmieszczeniem korzyści oraz potrzebą dostosowania systemu wsparcia do współczesnych priorytetów, takich jak zrównoważony rozwój i innowacje. Ewolucja SSE w kierunku Polskiej Stre-

fy Inwestycji stanowi próbę odpowiedzi na te wyzwania, otwierając nowy etap w polityce inwestycyjnej państwa. Odnosząc się do globalnych trendów transformacyjnych, dalsze badania powinny koncentrować się na analizie efektywności PSI w ujęciu długookresowym, zwłaszcza w aspekcie redukcji dysproporcji regionalnych i integracji celów gospodarczych z klimatycznymi i społecznymi.

METODYKA BADANIA

Celem artykułu jest ocena wpływu funkcjonowania Specjalnych Stref Ekonomicznych (SSE) oraz wdrożenia ustawy o wspieraniu nowych inwestycji (Polska Strefa Inwestycji – PSI) na zmniejszanie dysproporcji regionalnych w Polsce. Badanie koncentruje się na analizie, w jakim stopniu działalność stref inwestycyjnych przyczynia się do wyrównywania poziomu rozwoju gospodarczego pomiędzy regionami o zróżnicowanym potencjale ekonomicznym, ze szczególnym uwzględnieniem regionów o historycznie niższym poziomie uprzemysłowienia i zatrudnienia.

W badaniu uwzględniono zarówno aspekt ekonomiczny (wzrost wartości inwestycji, poziomu zatrudnienia, eksportu i dochodów budżetowych), jak i społeczny, dotyczący poprawy warunków życia, ograniczania bezrobocia oraz zwiększania atrakcyjności inwestycyjnej regionów. Analiza ma również na celu identyfikację ograniczeń systemu SSE i PSI w zakresie ich zdolności do stymulowania zrównoważonego rozwoju terytorialnego.

Zasadniczym celem badania jest również weryfikacja, czy zastąpienie tradycyjnych stref ekonomicznych modelem Polskiej Strefy Inwestycji przyczyniło się do zwiększenia efektywności polityki regionalnej państwa, zwłaszcza w odniesieniu do wspierania obszarów peryferyjnych.

W oparciu o przegląd literatury oraz wstępne obserwacje sformułowano następującą hipotezę badawczą: funkcjonowanie specjalnych stref ekonomicznych oraz Polskiej Strefy Inwestycji przyczynia się do zmniejszania regionalnych dysproporcji gospodarczych w Polsce poprzez stymulowanie wzrostu zatrudnienia, napływu inwestycji oraz poprawę konkurencyjności przedsiębiorstw w regionach o niższym poziomie rozwoju.

W badaniu zastosowano podejście ilościowo-jakościowe, łączące elementy analizy statystycznej z analizą ekonomiczno-przestrzenną. Weryfikacja hipotezy została przeprowadzona z zastosowaniem modelu analitycznego opartego na koncepcji enklaw P. Warra, uzupełnionego analizą porównawczą.

Model enklaw P. Warra zakłada, że rozwój w obrębie enklawy (strefy ekonomicznej) może prowadzić do efektów zewnętrznych w postaci wzrostu zatrudnienia, transferu technologii, efektu mnożnikowego i tworzenia lokalnych powiązań gospodarczych. Opiera się na teorii transnarodowej mobilności kapitału, rozwijanej grun-

townie przez R.W. Jonesa, R.E. Cavesa oraz R.W. Jonesa (Jones, 1980). Według tej teorii, zakłada się występowanie trzech fundamentalnych zmiennych określających przepływ kapitału inwestycyjnego. Do zmiennych tych zalicza się: średnioterminowe przychody z handlu, zyski z kapitału oraz koszty pracy (Caves, Jones, 1985). Model enklaw konfrontuje przepływy finansowe do specjalnych stref ekonomicznych oraz znaczenie produkcji przedsiębiorstw strefowych dla gospodarki poza strefą. Rezultatem tego zestawienia są zagregowane przepływy finansowe, które po podsumowaniu określają nadwyżkę środków pieniężnych (Kusago, Tzannatos, 1998).

Model enklaw można zapisać według następującej formuły (Warr, 1989; Kusago, Tzannatos, 1998):

$$N_p = (L_t w + M_t P_M + E_t P_E + R + T_t) \times S_F^* - (L_t w^* + M_t P_M^* + E_t P_E^* + B_t S_K^*) - A_t - K_t,$$

gdzie:

N_p – przepływy netto,

L_t – zatrudnienie w roku t ,

w – średnia płaca,

M_t – wartość środków do produkcji wykorzystanych w roku t ,

P_M – cena płacona za środki do produkcji,

E_t – obsługa w roku t (utilities),

P_E – cena płacona za obsługę,

R_t – koszty finansowe oraz płatności okresowe z tytułu,

T_t – podatki płacone w roku t ,

S_F^* – współczynnik opisujący społeczną wartość dewiz względem oficjalnych kursów waluty,

w^* – alternatywna cena pracy,

P_M^* – alternatywna cena środków do produkcji,

P_E^* – alternatywna cena obsługi (utilities),

B_t – pożyczki wewnętrzne w roku t ,

S_K^* – współczynnik kosztu kapitału do kosztu rynkowego,

A_t – koszty administracyjne,

K_t – koszt kapitału wynikający z budowy infrastruktury w SSE w roku t .

Po uwzględnieniu każdej z wyżej wymienionych zmiennych otrzymuje się wartość przepływów pieniężnych netto. Model enklaw zestawia ze sobą efekty finansowe, które są wynikiem działania SSE z „alternatywnym rozwiązaniem”. Dokonując charakterystyki powiązań finansowych strefy z pozostałą częścią gospodarki należy koniecznie uwzględnić tak zwane *shadow costs* – czyli w najprostszym ujęciu koszty alternatywne, które występują w gospodarce „poza strefowej”. W pierwszej części równania dokonuje się opisu efektów ekonomicznych związanych z funkcjonowaniem SSE. Z kolei druga część przedstawia identyczny stan produkcji oraz rozwoju gospodarczego, jednak realizowany

jest on w gospodarce otwartej, w której osadzona jest strefa (Pastusiak i in., 2016; Pastusiak i in., 2014).

W modelu starano się odzwierciedlić warunki gospodarcze Polski, przyszłą sytuację gospodarki oraz sytuację finansową przedsiębiorstw. Dlatego przyjęto jako podstawowy wariant scenariusz zrównoważonego wzrostu, uwzględniający wahania koniunkturalne dla gospodarki Polski. W celu dostosowania modelu enklaw do warunków gospodarki Polski należało przyjąć następujące założenia (modyfikacje), mianowicie przyjęto takie kategorie jak (Pastusiak i in., 2016):

- liczbę przedsiębiorstw działających na terenie SSE;
- nakłady inwestycyjne ponoszone w SSE;
- przychody ze sprzedaży przedsiębiorstw strefowych;
- eksport i import;
- sprzedaż krajową środków produkcji do strefy;
- zatrudnienie w SSE i średni roczny koszt pracownika;
- roczne koszty wynagrodzeń;
- pomoc publiczną (zwolnienia z podatków);
- wartość CIT;
- wyniki finansowe spółek zarządzających specjalnymi strefami ekonomicznymi;
- wartość generowanego podatku VAT przez przedsiębiorstwa strefowe;
- stopę i okres dyskonta;
- wartość *shadow costs*.

Badanie obejmuje obszar całej Polski z podziałem na 16 województw, ze szczególnym uwzględnieniem regionów objętych SSE oraz PSI. Zakres czasowy analizy obejmuje lata 2004–2024, co pozwala na obserwację zarówno długofalowych efektów funkcjonowania SSE, jak i pierwszych rezultatów reformy z 2018 roku (Polska Strefa Inwestycji).

Dane empiryczne wykorzystane w badaniu pochodzą z: raportów rocznych spółek zarządzających SSE, publikacji Głównego Urzędu Statystycznego (m.in. Bank Danych Lokalnych, Rocznik Statystyczny Województw), raportów Ministerstwa Rozwoju i Technologii dotyczących realizacji ustawy o wspieraniu nowych inwestycji, danych Polskiej Agencji Inwestycji i Handlu (PAIH).

W dalszej części artykułu przedstawiono najważniejsze wyniki badania.

WYNIKI BADANIA

Podrozdział przedstawia ocenę specjalnych stref ekonomicznych oraz Polskiej Strefy Inwestycji. W tej części przedstawione zostały wybrane wyniki analizy. Tabela 1 prezentuje wybrane dane odnośnie funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych w Polsce w badanym okresie.

Tabela 1 Efekty funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych w Polsce w latach 2004–2024

Rok	Obszar 14 SSE w ha	Stopień zagospodarowania w %	Liczba wydanych zezwoleń narastająco	Nakłady inwestycyjne w mln zł narastająco na koniec roku	Miejsca pracy ogółem narastająco
2004	6638,63	54,8	679	19927,2	74554
2005	7558,19	68,42	767	25707,0	112168
2006	8164,31	73,77	924	35430,3	146417
2007	10963,11	68,45	1059	46085,2	182365
2008	11845,11	68,84	1196	56705,7	210542
2009	12632,87	67,48	1253	66589,7	208028
2010	14106,82	62,30	1354	73221,6	225289
2011	15045,79	61,04	1466	79670,1	241594
2012	15829,33	59,94	1545	85833,2	247451
2013	16203,68	60,93	1709	93141,2	266701
2014	18133,96	61,63	2056	101682,9	295569
2015	19836,88	59,47	2177	111 682,9	312 022
2016	21462,6065	59,61	2263	112 253,2	332 114
2017	22660,7126	60,39	2 349	106 574,5	353 000
2018	22883,5818	63,04	2535	119 202,43	379 070
2019	22949,5343	64,75	2392	132 000,56	388 014
2020	22949,5343	66,90	2289	145 880,98	385 091
2021	22949,5343	70,81	2191	152 559,19	389 053
2022	22949,5343	73,73	2106	156 980,45	389 922
2023	22949,5343	75,09	2005	167 624,87	385 439
2024	22949,5343	76,13	1910	167 164,63	368 869

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Informacji o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych* za lata 2004–2024.

Analiza danych dotyczących 14 specjalnych stref ekonomicznych w latach 2004–2024 wskazuje na istotny wzrost skali działalności inwestycyjnej w początkowym okresie funkcjonowania SSE, a następnie stopniową stabilizację i wygaszanie ich aktywności po 2018 roku, w związku z wprowadzeniem Polskiej Strefy Inwestycji (PSI). Powierzchnia stref utrzymywała się na poziomie ok. 22,9 tys. ha, natomiast stopień ich zagospodarowania wzrósł z 54,8% w 2004 r. do ponad 76% w 2024 r., co świadczy o sukcesywnej komercjalizacji terenów inwestycyjnych.

Liczba wydanych zezwoleń inwestycyjnych zwiększyła się z 679 w 2004 r. do 2 535 w 2018 r., po czym zaczęła spadać – w 2024 r. było ich 1 910. Zjawisko to potwierdza proces stopniowego wygaszania działalności SSE po uruchomieniu PSI. W tym czasie nakłady inwestycyjne wzrosły z 19,9 mld zł w 2004 r. do 167,1 mld zł w 2024 r., co pokazuje trwały wpływ SSE na napływ kapitału i modernizację infrastruktury przemysłowej.

Pod względem zatrudnienia, w szczytowym okresie (2022 r.) strefy generowały blisko 390 tys. miejsc pracy, co stanowi znaczący wkład w ograniczanie bezrobocia strukturalnego w regionach o słabiej rozwiniętej gospodarce. W ostatnich latach obserwowany jest jednak spadek zatrudnienia do 368,9 tys. w 2024 r., co wiąże się z transformacją modelu wsparcia inwestycyjnego i przenoszeniem inwestycji do PSI.

Ocena skuteczności funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych wymaga zastosowania odpowiednich narzędzi analitycznych, umożliwiających kompleksowe ujęcie efektów ekonomicznych i społecznych ich działalności. Jednym z takich narzędzi jest model enklaw P. Warra, stanowiący uznany instrument badawczy w analizie oddziaływania stref na gospodarkę regionalną. Zastosowanie tego modelu pozwala na ocenę efektywności SSE w przekroju wojewódzkim, z uwzględnieniem zarówno wartości ekonomicznej realizowanych inwestycji, jak i efektów mnożnikowych generowanych w lokalnych gospodarkach. Tabela 2 prezentuje efektywność SSE w poszczególnych regionach Polski.

Tabela 2 Efektywność funkcjonowania SSE w Polsce (2004–2024)
– wyniki modelu enklaw P. Warra

Województwo	Wartość zdyskontowana w tys. zł	Efekty mnożnikowe	IE
Dolnośląskie	81 163,69	1,9	94
Kujawsko-pomorskie	45 964,38	1,4	69
Lubelskie	47 770,42	1,5	79
Lubuskie	31 474,40	1,4	71
Łódzkie	66 471,46	1,7	89
Małopolskie	73 703,68	1,6	85
Mazowieckie	61 440,91	1,3	72
Opolskie	69 164,03	1,5	76
Podkarpackie	65 258,67	1,7	87
Podlaskie	23 889,07	1,6	69
Pomorskie	40 621,63	1,4	72
Śląskie	100 662,61	1,9	93
Świętokrzyskie	37 120,56	1,4	67
Warmińsko-mazurskie	39 500,37	1,3	71
Wielkopolskie	123 362,03	1,6	73
Zachodniopomorskie	39 343,00	1,6	72
Ogółem (Polska)	946 910,89	1,6	77,3

IE – Indeks efektywności (IE, 0–100)

Źródło: Opracowanie własne.

Najwyższy indeks efektywności (IE) odnotowano w województwach dolnośląskim (94) i śląskim (93), gdzie kumulacja kapitału zagranicznego, rozwinięta infrastruktura oraz bliskość rynków zbytu sprzyjały wzrostowi produktywności i zatrudnienia. Wysokie wartości wskaźnika (85–89) uzyskały również województwa łódzkie, małopolskie i podkarpackie – regiony, w których SSE odegrały istotną rolę w restrukturyzacji przemysłu i przyciąganiu inwestycji technologicznych.

Najniższe wskaźniki efektywności (67–71) odnotowano w województwach świętokrzyskim, lubuskim i warmińsko-mazurskim, co może wynikać z ograniczonej infrastruktury i mniejszej liczby dużych inwestorów zagranicznych. Średni indeks efektywności dla całego kraju wyniósł 77,3, co wskazuje na umiarkowanie wysoki poziom skuteczności SSE jako narzędzia stymulującego rozwój gospodarczy.

Efekty mnożnikowe (średnio 1,6) potwierdzają, że każda złotówka zainwestowana w SSE generowała dodatkowe korzyści w postaci wzrostu aktywności gospodarczej w otoczeniu stref. Wysokie wartości efektów mnożnikowych w województwach dolnośląskim i śląskim (1,9) wskazują na silne powiązania sektora przemysłowego z lokalnymi dostawcami i rynkiem pracy.

W ujęciu ogólnym dane potwierdzają, że SSE spełniły swoje zadanie jako instrument pobudzania inwestycji i redukcji dysproporcji regionalnych, szczególnie w pierwszej dekadzie XXI wieku. W kolejnych latach ich rola stopniowo malała, a strukturalne zmiany gospodarki oraz wprowadzenie PSI pozwoliły na bardziej elastyczne podejście do lokalizacji nowych przedsięwzięć.

Wprowadzenie Polskiej Strefy Inwestycji (PSI) w 2018 roku stanowiło przełomowy etap w polityce wsparcia inwestycji w Polsce. Reforma ta rozszerzyła dotychczasowy system specjalnych stref ekonomicznych, obejmując możliwością uzyskania pomocy publicznej całe terytorium kraju, a nie – jak wcześniej – wyłącznie obszary wyznaczone w ramach 14 SSE. Zmiana ta miała na celu zwiększenie dostępności ulg inwestycyjnych dla przedsiębiorców, zwłaszcza z sektora małych i średnich firm (MŚP), które wcześniej często napotykały bariery lokalizacyjne i administracyjne.

Jednym z kluczowych założeń PSI było odejście od kryteriów geograficznych na rzecz kryteriów jakościowych, obejmujących m.in. innowacyjność projektu, wpływ na środowisko, rozwój kapitału ludzkiego oraz poziom zaangażowania społecznego. Takie podejście umożliwiło bardziej elastyczne dopasowanie wsparcia do potrzeb regionów oraz charakterystyki inwestorów. W praktyce PSI pozwoliła również na wyrównywanie szans inwestycyjnych między dużymi miastami a mniejszymi ośrodkami gospodarczymi.

Z danych Ministerstwa Rozwoju i Technologii wynika, że w latach 2018–2023 w ramach PSI wydano ponad 2 tysiące decyzji o wsparciu inwestycji, generując deklarowaną wartość inwestycji przekraczającą 120 mld zł. Struktura inwestycji wskazuje na znaczną aktywność sektora przemysłowego, a także rosnące znaczenie branż nowoczesnych technologii, logistyki oraz usług dla biznesu (BPO/SSC).

Co istotne, obserwuje się większe zróżnicowanie regionalne lokalizacji inwestycji niż w czasach funkcjonowania tradycyjnych SSE, co potwierdza skuteczność nowych zasad dostępu do pomocy publicznej (Ministerstwo Rozwoju i Technologii).

Pomimo pozytywnych efektów, PSI wciąż stoi przed wyzwaniem. Zidentyfikowano m.in. nadal silną koncentrację inwestycji w regionach o wysokiej atrakcyjności inwestycyjnej, zwłaszcza w Polsce południowej i zachodniej. Ponadto, wciąż niewielki odsetek projektów obejmuje obszary o słabszym potencjale infrastrukturalnym czy niskim poziomie urbanizacji. Dodatkowym ograniczeniem pozostają długotrwałe procedury administracyjne oraz złożoność kryteriów kwalifikacyjnych, które bywają szczególnie problematyczne dla mikro- i małych przedsiębiorstw.

W kontekście przyszłości PSI istotne jest dostosowanie tego instrumentu do celów polityki klimatycznej i transformacji cyfrowej. Wymaga to zwiększenia nacisku na inwestycje w obszarze zielonych technologii, odnawialnych źródeł energii, automatyzacji i sztucznej inteligencji. Coraz częściej podkreśla się również konieczność powiązania PSI z regionalnymi strategiami inteligentnych specjalizacji (RIS3), co może sprzyjać pogłębianiu współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami, uczelniami i administracją publiczną.

Podsumowując, Polska Strefa Inwestycji jest instrumentem o dużym potencjale rozwojowym, który przyczynił się do większej elastyczności systemu wsparcia inwestorów i zwiększenia dostępności ulg publicznych dla sektora MŚP. W dłuższej perspektywie skuteczność PSI będzie jednak uzależniona od jej zdolności do łączenia celów gospodarczych z wymiarami społecznymi i środowiskowymi, a także od włączenia tego narzędzia w szeroką strategię zrównoważonego rozwoju regionalnego.

PODSUMOWANIE

Przeprowadzona analiza potwierdza, że zarówno specjalne strefy ekonomiczne (SSE), jak i Polska Strefa Inwestycji (PSI) stanowią istotne instrumenty polityki gospodarczej państwa, ukierunkowane na wspieranie rozwoju regionalnego, przyciąganie inwestycji oraz ograniczanie dysproporcji terytorialnych w Polsce. SSE, funkcjonujące od 1995 roku, w pierwszych latach pełniły kluczową rolę w procesie restrukturyzacji gospodarki, aktywizując zdegradowane tereny poprzemysłowe i przyciągając kapitał zagraniczny. Dane za lata 2004–2024 wskazują, że mechanizm ulg podatkowych i preferencyjnych warunków inwestowania przyczynił się do systematycznego wzrostu wartości inwestycji, zatrudnienia oraz stopnia zagospodarowania gruntów.

W ujęciu długookresowym strefy przyczyniły się nie tylko do poprawy sytuacji na lokalnych rynkach pracy, lecz także do zwiększenia konkurencyjno-

ści i modernizacji struktury przemysłowej w wielu regionach. Wysoki poziom efektywności, zwłaszcza w województwach dolnośląskim, śląskim i łódzkim, potwierdza, że dobrze rozwinięta infrastruktura oraz dostępność kapitału zagranicznego pozostają kluczowymi determinantami sukcesu inwestycyjnego. Jednocześnie analiza modelu enklaw P. Warra wykazała, że nie wszystkie województwa w równym stopniu korzystały z efektów funkcjonowania SSE – w szczególności regiony wschodnie i północno-wschodnie wciąż wykazują niższy poziom absorpcji kapitału, co utrwała istniejące dysproporcje rozwojowe.

Wprowadzenie w 2018 roku Polskiej Strefy Inwestycji było odpowiedzią na te wyzwania i stanowiło przełom w polityce wspierania inwestycji. PSI rozszerzyła dotychczasowe mechanizmy SSE na obszar całego kraju, eliminując ograniczenia terytorialne i umożliwiając dostęp do pomocy publicznej również małym i średnim przedsiębiorstwom. W pierwszych latach jej funkcjonowania zauważalny był wzrost liczby inwestycji realizowanych poza dawnymi granicami SSE, co świadczy o skuteczności nowego podejścia w dywersyfikacji lokalizacji przedsięwzięć gospodarczych.

Warto jednak zauważyć, że mimo pozytywnych efektów PSI nie zdołała jeszcze w pełni zniwelować różnic w poziomie rozwoju regionalnego. Nadal obserwuje się koncentrację inwestycji w województwach o lepiej rozwiniętej infrastrukturze oraz większym potencjale kadrowym. Oznacza to, że sama dostępność ulg podatkowych nie wystarcza, aby wyrównać szanse rozwojowe – konieczne jest wzmocnienie komplementarnych działań w zakresie polityki przestrzennej, edukacyjnej i innowacyjnej.

Podsumowując, zarówno SSE, jak i PSI przyczyniły się do trwałego wzmocnienia gospodarki Polski, tworząc podstawy dla zwiększenia jej atrakcyjności inwestycyjnej i konkurencyjności międzynarodowej. Ich funkcjonowanie umożliwiło przyciągnięcie znaczącego kapitału prywatnego, wzrost produktywności przedsiębiorstw oraz rozwój infrastruktury przemysłowej. W perspektywie zakończenia działalności tradycyjnych SSE w 2026 roku kluczowym wyzwaniem pozostaje opracowanie nowej generacji instrumentów wsparcia, które będą uwzględniały współczesne priorytety rozwojowe – w szczególności zieloną transformację, cyfryzację, innowacyjność oraz odpowiedzialność społeczną biznesu (ESG).

Ostatecznie, doświadczenia odnoszące się do funkcjonowania SSE i PSI pokazują, że odpowiednio zaprojektowane i elastycznie zarządzane instrumenty polityki inwestycyjnej mogą nie tylko stymulować wzrost gospodarczy, lecz także wspierać długoterminową spójność terytorialną kraju. Dlatego też w nadchodzących latach istotne będzie dalsze monitorowanie efektów PSI oraz opracowanie narzędzi analitycznych, które pozwolą na ocenę skuteczności wsparcia inwestycyjnego dotyczącego realizacji celów zrównoważonego rozwoju i polityki regionalnej Unii Europejskiej.

OGRANICZENIA I REKOMENDACJE

Pomimo uzyskanych wyników i pozytywnej oceny funkcjonowania Specjalnych Stref Ekonomicznych (SSE) oraz Polskiej Strefy Inwestycji (PSI), niniejsze badanie posiada określone ograniczenia metodologiczne i interpretacyjne, które należy uwzględnić przy formułowaniu wniosków. Po pierwsze, analiza oparta była głównie na danych statystycznych o charakterze zagregowanym, co ogranicza możliwość pełnej oceny mikroekonomicznych efektów działalności przedsiębiorstw funkcjonujących w SSE i PSI. Dane publikowane przez Ministerstwo Rozwoju, PARP oraz zarządzających strefami różnią się zakresem i szczegółowością, co utrudnia porównania międzyregionalne w długim horyzoncie czasowym. Po drugie, zastosowany model enklaw P. Warra, choć przydatny do oceny efektywności ekonomicznej, nie obejmuje w pełni aspektów społecznych i środowiskowych, które w ostatnich latach stały się integralnym elementem polityki zrównoważonego rozwoju. Oznacza to, że rzeczywisty wpływ SSE i PSI na spójność terytorialną może być jeszcze bardziej złożony, niż sugerują wyniki modelu.

Kolejnym ograniczeniem jest brak jednolitej metody oceny efektów mnożnikowych w skali lokalnej. W wielu regionach obserwowane korzyści z napływu inwestycji nie przekładają się proporcjonalnie na wzrost innowacyjności czy tworzenie wysokiej jakości miejsc pracy, co wskazuje na potrzebę pogłębionej analizy jakościowej. Dodatkowo, wciąż niewystarczająco rozpoznane pozostają efekty długookresowe – m.in. trwałość utworzonych miejsc pracy, efektywność kosztowa udzielonej pomocy publicznej czy wpływ inwestycji strefowych na transformację strukturalną regionów.

Z punktu widzenia rekomendacji dla polityki gospodarczej, kluczowe jest dalsze doskonalenie mechanizmów wsparcia inwestycji w kierunku większej selektywności i powiązania z celami strategicznymi państwa. W szczególności wskazane jest:

- rozwijanie systemu monitorowania efektywności PSI w oparciu o zestandaryzowane wskaźniki ekonomiczne, społeczne i środowiskowe,
- wzmocnienie komponentu proinnowacyjnego i proekologicznego w przyznawaniu decyzji o wsparciu,
- integracja instrumentów inwestycyjnych z regionalnymi strategiami inteligentnych specjalizacji (RIS3),
- rozszerzenie zachęt dla projektów opartych na technologiach cyfrowych i zielonych, wspierających realizację celów Europejskiego Zielonego Ładu,
- rozwój współpracy między instytucjami zarządzającymi strefami a samorządami lokalnymi i uczelniami wyższymi, co może zwiększyć zdolność regionów słabszych do absorpcji kapitału i wiedzy.

Z perspektywy badawczej rekomenduje się prowadzenie dalszych analiz w ujęciu porównawczym i dynamicznym, obejmujących m.in. wpływ PSI na struktu-

rę inwestycji po 2018 roku, efektywność wykorzystania ulg podatkowych oraz znaczenie czynników instytucjonalnych w przyciąganiu inwestorów. Warto także rozwinąć badania nad efektami społecznymi i środowiskowymi SSE, w tym nad wpływem inwestycji na jakość życia mieszkańców, dostęp do infrastruktury oraz transformację energetyczną lokalnych gospodarek.

Podsumowując, zarówno SSE, jak i PSI powinny być postrzegane jako element szerszego systemu polityki rozwoju regionalnego, a nie jako samodzielne narzędzia. Ich dalsza skuteczność będzie zależeć od zdolności państwa do tworzenia komplementarnych mechanizmów wsparcia, które integrują cele gospodarcze, społeczne i ekologiczne, sprzyjając długofalowej spójności terytorialnej Polski.

BIBLIOGRAFIA

- Aggarwal, A. (2007). Impact of Special Economic Zones on Employment. Poverty and Human Development. *Working Paper, No. 194, Indian Council for Research on International Economic Relations (ICRIER)*, New Delhi.
- Ambroziak, A. (2009). Efekty funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych w Polsce. *Zeszyty Naukowe Kolegium Gospodarki Światowej*, 24, 111–141.
- Ambroziak, A., Dziemianowicz, W. (2021). The Impact of Special Economic Zones on Local Labour Markets in Poland. *Miscellanea Geographica – Regional Studies on Development*, 25(2), 93–98. DOI: 10.2478/mgrsd-2020-0032.
- Boarnet, M.G., Bogart, W.T. (1996). Enterprise zones and employment. Evidence from New Jersey. *Journal of Urban Economics*, 40(2), 198–215.
- Bondonio, D., Engberg, J. (2000). Enterprise zones and local employment. Evidence from the states' programs. *Regional Science and Urban Economics*, 30(5), 519–549.
- Carter, C., Harding, A. (2010). *Special Economic Zones in Asian Market Economies*. London: Routledge.
- Caves, R. E., Jones, R. W. (1985). *World Trade and Payments: An Introduction*. 4th ed., Boston: Little Brown.
- Cieślak, A. (2025). Political economy of special economic zones location in Poland. *Journal of Economics and Management*, 47, 1–24. DOI: 10.22367/jem.2025.47.01.
- Ciżkowicz, P., Rzońca, A., Ciżkowicz-Pękała, M., Pękała, P. (2014). Efektywność specjalnych stref ekonomicznych w Polsce jako narzędzia polityki gospodarczej: Analiza empiryczna z wykorzystaniem modeli panelowych. *Acta Universitatis Lodziensis Folia Oeconomica*, 6(308), 17–29.
- Czyżowska, J., Żmija, D. (2022). Special economic zones (SEZ) in the crisis caused by the COVID-19 pandemic. *Journal of Management and Financial Sciences*, 45, 9–25. DOI: 10.33119/JMFS.2022.45.
- Domański B., Gwosdz K. (2005). *Dziesięć lat doświadczeń pierwszej polskiej specjalnej strefy ekonomicznej. Mielec 1995–2005*. Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Agencja Rozwoju Przemysłu S.A. Oddział w Mielcu.

- Frick, S., Rodríguez-Pose, A. (2019). Are Special Economic Zones in Emerging Countries a Catalyst for the Growth of Surrounding Areas? *Transnational Corporations*, 26(2), 75–94. DOI: 10.18356/0554caef-pl.
- Frick, S., Rodríguez-Pose, A. (2022). Special economic zones and sourcing linkages with the local economy: Reality or pipedream. *European Journal of Development Research*, 34(2), 655–676. DOI: 10.1057/s41287-021-00374-4.
- Ge, W. (1999). Special economic zones and the opening of the Chinese economy: Some lessons for economic liberalization. *World Development*, 27(7), 1267–1285.
- Jarosiński, K., Opalka, B. (2024). *Uwarunkowania i możliwości wsparcia MŚP na poziomie regionalnym i lokalnym: Doświadczenia i przykłady z wybranych państw Europy*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Jones, R. W. (1980). Comparative and Absolute Advantage, *Swiss Journal of Economics and Statistics*. Vol. 3, 235–260.
- Kaźmierczak-Piwko, L. (2017). Ekologiczne koszty rozwoju specjalnych stref ekonomicznych i stref aktywności gospodarczej w Polsce. *Systemy Wspomagania w Inżynierii Produkcji*, 6(1), 129–137.
- Kozaczka, M. (2020). Społeczna odpowiedzialność spółek zarządzających polskimi specjalnymi strefami ekonomicznymi. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 34(3), 207–219. DOI: 10.24917/20801653.343.14.
- Kryńska, E. (2000). *Polskie specjalne strefy ekonomiczne – zamierzenia i efekty*. Warszawa: IPiSS.
- Kusago, T., Tzannatos, Z. (1998). Export Processing Zones: A Review in Reed of Update. *Social Protection Discussion Paper*, No. 9802, January, 1–47.
- Lichota, W. (2016). Efektywność finansowa specjalnych stref ekonomicznych w Polsce. *Gospodarka Narodowa*, 1, 99–130.
- Lichota, W. (2019). *Polskie specjalne strefy ekonomiczne – efekty finansowe*. Ostrowiec Świętokrzyski: Wydawnictwo Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości.
- Łukaniszyn-Domaszewska, K., Mazur-Włodarczyk, K., Karaś, E. (2023). Special Economic Zones (SEZS) as an element of sustainable development in emerging countries: A case of Poland. *Scientific Papers of Silesian University of Technology. Organization and Management Series*, 179, 251–275. DOI: 10.29119/1641-3466.2023.179.13
- Ministerstwo Rozwoju. (2019). *Polska Strefa Inwestycji: nowe podejście do wspierania inwestycji*. Warszawa: Ministerstwo Rozwoju.
- Ministerstwo Rozwoju i Technologii, <https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologia/polska-strefa-inwestycji-w-2024-r> [dostęp: 10-07-2025 r.].
- Informacja o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych*. Dokumenty za okres 2004–2024, przygotowywane corocznie przez (w zależności od resortu, który był odpowiedzialny za nadzór nad SSE): Ministerstwo Gospodarki, Ministerstwo Przedsiębiorczości i Technologii, Ministerstwo Rozwoju, Ministerstwo Rozwoju, Pracy i Technologii, Ministerstwo Rozwoju i Technologii, Warszawa.
- Moberg, L., Tarko, V. (2021). Special economic zones and liberalization avalanches. *Journal of Entrepreneurship and Public Policy*, 10(1), 120–139. DOI: 10.1108/JEPP-01-2021-0008.

- Nazarczuk, J.M., Cicha-Nazarczuk, M. (2016). *Wpływ SSE na sytuację na powiatowych rynkach pracy – wnioski z modeli panelowych. Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 292, 116–132.
- Nazarczuk, J.M., Umiński, S. (2018). The impact of special economic zones on export behaviour. Evidence from Polish firm-level data. *Ekonomie a Management*, 21(3), 4–22. DOI: 10.15240/tul/001/2018-3-001.
- Nowicka, K. (2022). *Gospodarka w obiegu zamkniętym. Przedsiębiorstwo, instytucje, miasto*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH.
- OECD, 2020, *A Territorial Approach to the Sustainable Development Goals: Synthesis report*, OECD Urban Policy Reviews, OECD Publishing, Paris, DOI: 10.1787/e86fa715-en.
- Pastusiak, R., Jasiniak, M., Keller, J., Krzeczewski, B. (2016). *Wpływ specjalnych stref ekonomicznych na gospodarkę i społeczeństwo: Doświadczenia Polski*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. DOI: 10.18778/8088-564-6.
- Pastusiak R., Keller J., (2014). Wpływ Specjalnych Stref Ekonomicznych na gospodarkę Polski. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, 802. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 65, 29–39.
- Peres, M., Ameer, W., Xu, H. (2018). The impact of institutional quality on foreign direct investment inflows: evidence for developed and developing countries. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 31(1), 626–644. DOI: 10.1080/1331677X.2018.1438906.
- Pitera, R. (2019). Oddziaływanie specjalnej strefy ekonomicznej Euro-Park Mielec na rozwój przemysłu. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 33(1), 50–62. DOI: 10.24917/20801653.331.4.
- Pitera, R. (2023). *Wpływ specjalnych stref ekonomicznych na rozwój gospodarczy regionu*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Sobol, D. (2016). Atrakcyjność inwestycyjna specjalnych stref ekonomicznych w Polsce. *Acta Universitatis Nicolai Copernici Oeconomia*, 47(2), 155–170. DOI: 10.12775/AUNC_ECON.2016.009.
- Wang, J. (2009). The economic impact of special economic zones: Evidence from Chinese municipalities. *Journal of Development Economics*, Vol. 90(1), 45–56.
- Warr, P.G. (1989). Export Processing Zones. The Economics of Enclave Manufacturing. *The World Bank Research Observer*. Vol. 4, No. 1, January.
- Warr, P. G. (1983). Jakarta Export Processing Zone: Benefits and Costs. *Bulletin of Indonesian Economic Studies*, 19(3), 28–49.
- World Bank. (2008). *Special Economic Zones: Performance, Lessons Learned, and Implications for Zone Development*. Washington, DC: World Bank.
- Zeng, D.Z. (2021). The Past, Present, and Future of Special Economic Zones and their Impact. *Journal of International Economic Law*, 24(2), 259–275. DOI: 10.1093/jiel/jgab014.